

ACTIVITATEA ORGANIZAȚIEI PARTIDULUI NAȚIONAL ȚĂRĂNESC DIN JUDEȚUL SATU MARE ÎN PERIOADA 1931-1938

Marin POP

Abstract: *We conclude our series dedicated to the work of the National Peasant Party Organization in Satu-Mare, with the period 1931-1938, more precisely, from the beginning of the Iorga government until the establishment of the personal authoritarian regime of King Carol II, which abolished the parties political. During this period three series of parliamentary elections (1932, 1933, 1937) took place, which shows a very troubled political life, due to the great economic crisis, but also to the involvement in the political life of King Carol II. This will also affect the second national peasant government (1932-1933).*

The National Peasant Party's organization in Satu-Mare County remains weak, compared to other countries in Transylvania and Banat, with the leading political leader of Brasov, Mihai Popovici, a close collaborator of Iuliu Maniu. However, in the parliamentary elections of the summer of 1932, the organization managed to get a slightly higher score than the country average.

Keywords: *King Carol II, National Peasant Party, National Liberal Party, parliamentary elections, election campaign.*

Înceiem serialul nostru dedicat activității organizației Partidului Național Țărănesc din județul Satu-Mare¹, cu perioada 1931-1938, mai precis, de la începutul guvernării Iorga și până la instaurarea regimului autoritar personal al regelui Carol al II-lea, care a desființat partidele politice. Pe data de 14 iunie 1931, are loc deschiderea lucrărilor Parlamentului și întrunirea Comitetului de direcție al P.N.Ț. S-a hotărât ca parlamentarii național-țărăniști să participe la solemnitatea deschiderii Corpurilor Legiuitoare. Ei urmau să lupte pentru invalidarea alegerilor în județele în care existau dovezi de violență și fraude. Atitudinea parlamentarilor național-țărăniști urma să fie hotărâtă după terminarea validării mandatelor².

Pe data de 9 iulie 1931 are loc, la București, ședința Comitetului Executiv al P.N.Ț., prezidată de Ion Mihalache. S-a discutat problema organizării congreselor județene, în cursul lunilor septembrie și octombrie, a celor provinciale, în luna noiembrie. În prima jumătate a lunii decembrie se preconiza organizarea unui Congres general al partidului. S-a hotărât ca membrii partidului să nu participe la formarea comisiilor interimare administrative, deoarece se socotea că ele erau înființate abuziv de noul guvern³.

¹ Vezi, în acest sens, Marin Pop, *Participarea organizației Partidului Național Român din județul Satu-Mare, la primele două alegeri parlamentare de după Marea Unire (noiembrie 1919 și iunie 1920)*, în *Satu Mare. Studii și comunicări. Seria Istorie-Etnografie-Artă*, XXV/II, Satu Mare, 2008, pp. 137-147; Idem, *Activitatea organizației Partidului Național Român din județul Satu Mare în perioada 1920-1926*, în „*Satu Mare. Studii și comunicări*”. *Seria Istorie-Etnografie-Artă*, XXXII/II, 2016, pp. 169-182; Idem, *Activitatea organizației Partidului Național Țărănesc din județul Satu Mare în perioada 1926-1931*, în „*Satu Mare. Studii și comunicări*”. *Seria Istorie-Etnografie-Artă*, XXXIII/II, Satu Mare, 2017, pp. 159-176.

² *Patria*, nr. 131, 17 iunie 1931, p. 1.

³ Idem, nr. 152, 12 iulie 1931, p. 4.

În vacanța parlamentară, continuă tradiția ca aleșii să-și prezinte activitatea legislativă și să mențină contactul cu electoratul. În județul Satu-Mare are loc ședința Comitetului județean, sub președinția lui Mihai Popovici. S-au luat diferite hotărâri cu privire la reorganizarea partidului în județ, în conformitate cu cerințele locale. Au fost făcute propuneri pentru delegarea membrilor în Comitetul județean reorganizat și completat. Au fost discutate diferite probleme de ordin administrativ, economico-financiar și de propagandă. A fost fixată data Congresului județean, pentru 11 noiembrie 1931, care urma să aibă loc la Baia Mare. În scopul pregătirii Congresului au fost alese 4 comisii: economico-financiară, administrativă, socială, care să discute problema muncitorilor și șomajul și o comisie de propagandă. În zilele următoare, Mihai Popovici a vizitat, apoi, localitățile Craidorolț, Botiz, Baia Mare și Șomcuta Mare⁴.

Deși participaseră pe liste comune la alegerile din anul 1931, după P.N.Ț., și P.N.L. declanșează, începând cu data de 17 aprilie 1932, o viguroasă campanie de răsturnare a guvernului Iorga. Cădere guvernului Iorga a fost grăbită și de Raportul consilierului tehnic Charles Rist, publicat la data de 26 mai 1932. Aici se făcea un aspru rechizitoriu asupra modului cum erau conduse finanțele României. Charles Rist recomanda guvernului român să ceară concursul tehnic al Societății Națiunilor în vederea realizării unei reforme financiare sănătoase. Țara noastră se găsea în imposibilitatea de a-și plăti datoriile externe. În fața acestei situații, lipsit de o bază de masă, de sprijinul unui partid puternic, guvernul Iorga demisionează pe data de 31 mai 1932⁵.

Devenise deja o tradiție ca în perioadele de criză politică să fie chemat, de urgență, să revină țară, Nicolae Titulescu. În acest sens, au fost trimise 3 telegrame, deoarece nu se știa precis unde se afla: la Geneva, Paris și Montreux. Primind telegrama, diplomatul român s-a deplasat la București. Se zvonea că regele Carol al II-lea încerca să formeze un guvern de „concentrare”, cu participarea celor două mari partide politice: național-țărănist și național-liberal⁶.

După audiența de la Palat, Nicolae Titulescu a primit însărcinarea de a forma un guvern de concentrare, dar liberalii-ducești au refuzat să colaboreze. Conducerea P.N.Ț. anunța că susține „sincer unirea forțelor și colaboarea”, dar dacă acțiunea politică a lui Titulescu eșua, partidul se arăta „gata să ia răspunderea”, preconizându-se un guvern condus de Vaida Voevod. Presa sublinia că „cheia soluției” se găsea la Iuliu Maniu, care nu sosise încă în Capitală⁷.

Nereușind să formeze un guvern de concentrare, Nicolae Titulescu și-a depus mandatul. Regele l-a încredințat pe Alexandru Vaida Voevod cu formarea noului guvern denumit de „restrânsă concentrare”.

Toate aceste evenimente se întâmplau pe data de 5 iunie 1932. Firul evenimentelor s-a derulat cu repeziune, deoarece pe data de 8 iunie se sărbătorea Ziua Restaurației lui Carol al II-lea.

Noile alegeri parlamentare au fost fixate pentru zilele de 17 iulie, la Cameră, 20, 24 și 27 la Senat. Guvernul Vaida numește noi prefecți și noi comisii interimare de conducere în fruntea orașelor, considerând că ele au fost desființate ilegal de guvernul Iorga.

În cele din urmă s-a hotărât constituirea unui guvern electoral, format doar din membrii național-țărăniști, plus Titulescu la Externe. De asemenea, conducerea P.N.Ț. a hotărât ca Ion Mihalache, Virgil Madgearu și Mihai Popovici să nu intre în guvernul Vaida, ci să conducă campania electorală a partidului. Dacă intrau în guvern ca miniștri situația lor era „cât se poate delicată”. Noul guvern avea mandatul expres de a organiza noi alegeri⁸.

⁴ Idem, nr. 228, 20 octombrie 1931, p. 4.

⁵ Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, Ed. Enciclopedică, București, 1994, pp. 170-172.

⁶ *Patria*, nr. 105, 3 iunie 1932, p. 1.

⁷ Idem, nr. 107, 5 iunie 1932, p. 1.

⁸ Idem, nr. 108, 7 iunie 1932, p. 1-2; nr. 109, 8 iunie 1932, p. 1: Componenta guvernului Vaida, constituit pe data de 6 iunie 1932, era următoarea: Alexandru Vaida Voevod - președinte al Consiliului de Miniștri, ministru de Interne și ad-interim la Externe; Emil Hațieganu - ministru de Stat (al Ardealului); Pantelimon Halippa - ministru de Stat (al

Pe data de 14 iunie 1932 are loc la Cluj tradiționala întrunire a Comitetului Central al P.N.Ț. din Ardeal și Banat, prin care debuta, în mod oficial, campania electorală. Mihai Popovici a fost desemnat ca președinte al Comisiei electorale a P.N.Ț. pentru Ardeal și Banat. În acest scop, însoțit de Aurel Buteanu, directorul de cabinet al primului ministru Vaida, s-a deplasat la Cluj pentru a participa la întrunire. După ce Mihai Popovici a deschis lucrările ședinței, a luat cuvântul Aurel Socol, care a subliniat că nu putea concepe o campanie electorală a P.N.Ț., fără a-l avea în fruntea ei pe Iuliu Maniu. Propune ca lucrările ședinței să fie suspendate, iar membrii Comitetului să se deplaseze la locuința unde se găsea Iuliu Maniu. La data respectivă el se găsea la Cluj. Aici, Mihai Popovici a rostit „o alocuțiune emoționantă”, făcând apel la Iuliu Maniu să revină în fruntea partidului. Iuliu Maniu a răspuns că „momentele” erau „prea grele pentruca să putem pierde vremea în aranjamente interne de partid”, dar că înțelege să se pună la dispoziția conducerii P.N.Ț., „luptând cu ultima îndârjire pentru principiile, cari sunt ale țării”. A făcut, apoi, un apel la refacerea solidarității naționale, în special a celei ardelenesti. Cei prezenți „au făcut o manifestație entuziastă” lui Maniu. Reîntorcându-se la ședință, ia cuvântul Ștefan Cicio Pop, care afirmă că P.N.Ț. nu putea „merge în luptă fără un simbol”, iar acel simbol era Iuliu Maniu.

Mihai Popovici a comunicat membrilor Comitetului că Iuliu Maniu a acceptat să candideze în fruntea listei P.N.Ț., în județele tradiționale în care a mai candidat: Sălaj și Alba⁹. Așadar, începea, în mod oficial, campania electorală în Ardeal și Banat. Mihai Popovici și membrii Comitetului Electoral provincial urmau să stabilească listele definitive de candidați.

În urma apelului la solidaritate făcut de Iuliu Maniu se observă o regrupare a forțelor politice ardelenesti în jurul P.N.Ț. Începe un adevărat fenomen de reîntoarcere în sânul partidului a foștilor frunțași naționali.

La alegerile parlamentare din iulie 1932, la inițiativa noului prim ministru, Al. Vaida-Voevod, P.N.Ț. a încheiat un cartel electoral cu următoarele formațiuni politice ale minorităților naționale: Partidul German, Gruparea Ucrainenilor și cu Blocul Economic Maghiar. Considerând că Blocul Economic Maghiar „prin principiile care le proferează, prin structura sa” era „o formațiune democratică, fără să intre în examinarea amănunțită a programului său”, conducerea P.N.Ț. a hotărât să încheie un cartele electoral cu această formațiune politică. S-a luat în considerare „și împrejurarea că acțiunea blocului a stârnit un viu răsunset în păturile largi ale țărănimii maghiare”. Fiecare formațiune politică își păstra independența după alegeri. La rândul său conducerea Blocului Economic Maghiar declară că P.N.Ț. era partidul „cel mai democratic al României” și din aceste considerente politice Liga agrară maghiară cum se intitulau ei, a hotărât să încheie cartelul electoral. De asemenea, afirmău că „garanța unei pașnice

---

Basarabiei); George G. Mironescu - ministru de Finanțe și ad-interim la Lucrări Publice și Comunicații; Virgil Potârca - ministru de Justiție și ad-interim la Agricultură și Domenii; generalul Constantin Ștefănescu-Amza - ministrul Apărării Naționale; Ion Lugoșianu - ministrul Industriei și Comerțului și ad-interim la Instrucție Publică, Culte și Arte; Viorel V. Tilea - subsecretar de Stat la Președinția Consiliului de Miniștri, pentru Presă și Informații; Rudolf Brandch - subsecretar de Stat la Președinția Consiliului de Miniștri, pentru Minorități; Armand Călinescu - subsecretar de Stat la Ministerul de Interne. Neacceptând să intre la guvernare și liberalii georgiști, lista ministerială a fost completată pe data de 7 iunie cu următorii frunțași politici: Voicu Nițescu - ministrul Agriculturii și Domeniilor; Vaida a preluat, ad-interim și portofoliul de la Muncă, Sănătate și Ocrotire Socială; Gheorghe Crișan - subsecretar de Stat la Ministerul de Finanțe; Mihail Ghelmegeanu - subsecretar de Stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor; Mihail Șerban - subsecretar de Stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor; 9 iunie: D.R. Ioanițescu - ministrul Muncii, Sănătății și Ocrotirii Sociale, Dimitrie Gusti - ministrul Instrucțiunii Publice, Cultelor și Artelor; Ioan Pop - subsecretar de Stat la Ministerul de Interne; Grigore Gafencu - subsecretar de Stat la Ministerul de Externe; Ioan Coltor - subsecretar de Stat la Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirii Sociale; 19 iunie: Radu Irimescu - subsecretar de Stat al Aerului, din cadrul Ministerului Apărării Naționale; Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi - 1859 până în zilele noastre - 1995*, Ed. Machiavelli, București, 1995, p. 103-105.

⁹ *Patria*, nr. 112, 14 iunie 1932, Ediție specială, p. 1.

conviețuiri a poporului maghiar cu cel român pe pământul Ardealului” o găsea doar la P.N.Ț.¹⁰. Scopul urmărit de P.N.Ț. era de a sparge monopolul pe care maghiarii îl aveau în județele Ciuc, Odorhei și Trei Scaune și de a atrage electoratul săsesc și șvăbesc din Banat și zona Sibiului.

În campania electorală P.N.Ț. s-a hotărât să se adreseze populației cu propuneri concrete de ieșire din criza economică. În urma unor atacuri venite din partea liberalilor și a iorghiștilor, se prezentau realizările guvernării P.N.Ț. și concepția sa referitor la conversiunea datoriiilor agricole: „... noi am adus legea contra cametei grele, noi am propus transformarea datoriiilor prin conversiune și am creat și un institut pe acest scop, să ajutăm țăranimii îndatorate scăzând cametele iertând din datorii și dându-le drept, să plătească pe rând și în mai mulți ani. Dar conversiunea nu se face, până când statul nu are bani, să preia din ele, - căci era nedreptate, că datoria țăranilor s-o plătim tot din banii depuși de țărani și de biserici, școale și fundațiuni și să stricăm pe veci micile bănci românești, prin ajutorul cărora am cumpărat pământ, vite, negoț, căci la aceste bănci nu-s bogătași, ci tot români năcăjiți, ca-și noi. Noi vrem conversiune, dar vrem o lege cu minte, să nu ne pierdem creditul întreg și să nu intrăm cu pământul nostru legați de o iobăgie nouă, așa cum e acuma legea, ea folosește numai domnilor din București cu datorii de milioane, și cu câteva jugăre de pământ sau vie și grofilor, baronilor și marilor proprietari scăpătați, a căror datorii de milioane fac de 10 ori, cât e datoria voastră, și - apoi să le plătească bieții deponenți români, - țăranii noștri mai strângători, fondurile bisericești-școlare și fundațiuni și să piară toate cu toți funcționarii români, pentru cei ce și-au prădat averea făcând datorii pentru petreceri, băi, joc de cărți, femei stricate și paradă goală. Legea va fi întogmită așa cum să cuvine spre folosul vostru și al țării, ea rămâne în vigoare numai pentru folosul vostru”.

După ce se trec în revistă realizările guvernării național-țăraniste, se explică contextul politic în care a ajuns la putere guvernul Vaida. Primul ministru vine în fața electoratului cu un program politic ambițios în toate domeniile. În primul rând se prevedeau măsuri de refacere a economiei țării afectată serios de marea criză mondială. El grupează proiectul în două categorii: măsuri cu caracter de urgență și un alt set de măsuri cu caracter general. În prima categorie se prevedea, printre altele, asanarea datoriiilor agricole, întărirea creditului țăărănesc, reduceri de impozite și prețuri la mărfurile industriale, desființarea prestației în natură, ridicarea prețurilor produselor agricole prin organizarea și controlarea comerțului cu cereale. De asemenea, se prevedea revizuirea politicii comerciale, suprimarea tuturor cheltuielilor inutile, legea cumulului funcțiilor, plata salariilor și pensiilor restante, controlul averilor miniștrilor, parlamentarilor și funcționarilor publici. A doua categorie o reprezentau măsurile cu caracter general: concentrarea atenției principale asupra agriculturii și gospodăriei țăărănești; industrializarea agricolă și sprijinirea industriilor „serioase și productive”; controlul prețurilor; restaurarea creditului; îmbunătățirea și ieftinirea transporturilor; ordine în finanțele statului; simplificarea aparatului administrativ; reforma electorală, promițându-se suprimarea primei electorale și repartizarea mandatelor pe baza principiului proporționalității; reforma învățământului; sprijin dat bisericilor; reglementarea situației minorităților; menținerea păcii și a sistemului tradițional de alianțe în domeniul politicii externe.

Conducerea P.N.Ț. a hotărât, de asemenea, ca în campania electorală să nu fie calomniat nici un lider politic advers, dar, în cazul unor atacuri politice calomniatoare, urma să riposteze¹¹.

P.N.Ț. spera ca entuziasmul electoratului să fie la fel ca cel din anul 1928. Dar, deși se dau numeroase exemple din județele ardelen, unde candidații și propagandiștii erau primiți cu „porți de triumf, flori, fanfare, banderii de călăreți”¹², nu mai era aceeași însuflețire generală,

¹⁰ Idem, nr. 126, 2 iulie 1932, p. 2.

¹¹ *Gazeta de Duminecă*, nr. 25, 19 iunie 1932, p. 1; *Patria*, nr. 123, 28 iunie 1932, p. 1.

¹² *Patria*, nr. 118, 22 iunie 1932, p. 1.

apropiată de fanatism, ca în decembrie 1928. Totuși, după eșecul guvernului Iorga, electoratul ardelean dorea să mai dea o șansă național-țărăniștilor. Criza economică îl adusese în situații disperate. Populația afectată de criză vedea în P.N.Ț. singura forță politică în stare să scoată țara din situația economică dificilă a momentului.

Pe data de 22 iunie 1932, are loc, la Cluj, ședința plenară a Comitetului Central Electoral pentru Ardeal și Banat. Au fost prezenți următorii fruntași politici, membrii ai comitetului: Mihai Popovici, care a și prezidat ședința, Ștefan Cicio Pop, Aurel Vlad, Emil Hațieganu, Sever Bocu, Voicu Nițescu, Sever Dan, Valer Moldovan, Victor Bontescu, Valentin Poruțiu, Ionel Pop, Dumitru Manu, Mihail Șerban, Simion Nemeș și Nicolae Ghiulea. Mihai Popovici vorbește despre cartelul electoral care se încheia cu Partidul German, după care au fost examinate candidaturile din județele Caraș, Maramureș, Sălaj, Mureș, Târnava Mică, Alba, Timiș și Bihor¹³.

În întreg Ardealul și Banatul au avut loc întruniri electorale ale P.N.Ț. Amintim aici pe cele din Sălaj, Satu-Mare, Alba, Cluj, Bihor, Someș, Maramureș sau Făgăraș.

Organizațiile județene ale P.N.Ț. s-au întrunit pentru a stabili listele de candidați. La Satu-Mare, lista candidaților pentru Camera Deputaților a fost următoarea: Mihai Popovici, fost ministru, Alexandru Breban, prepozit capitular, Augustin Popa, profesor, Aurel Buteanu, publicist, Victor Marc, avocat, Gavril Barbu. La Senat, Colegiul Universal, a candidat Coriolan Bohățiel, iar la Senat-Consilii Andrei Doboși, ambii avocați¹⁴.

În urma desfășurării alegerilor, la Camera Deputaților organizația național-țărănistă din județul Satu-Mare a obținut 21.747 voturi, ceea ce reprezenta 41,99% din numărul total de voturi, clasându-se pe primul loc și obținând 5 mandate: Mihai Popovici, Alexandru Breban, Augustin Popa, Aurel Buteanu și Victor Marc¹⁵.

În aceste condiții, fiind partid aflat la putere, P.N.Ț. a obținut victoria în alegerile parlamentare. Totuși, se poate observa diferența de peste 30 de procente față de alegerile din decembrie 1928, pe care partidul le-a pierdut în urma primei guvernări, marcate serios și de criza economică. P.N.Ț. a obținut, la alegerile din 17 iulie 1932, la Cameră, un număr de 1.203.700 voturi, ceea ce reprezenta un procentaj de 40,30 % din numărul total de voturi și 274 de mandate de deputați. Pe locul 2 s-a situat P.N.L. cu doar 407.023, ceea ce reprezenta 13,62 % din numărul total de voturi și 28 de mandate¹⁶. Pe al treilea loc, la mare distanță s-a situat P.N.L. (Gh. Brătianu) cu un procentaj de 6,53 %, cu care a obținut 14 mandate de deputați¹⁷.

Din cele 28 de mandate de deputat, P.N.L. Duca a obținut în Ardeal și Banat doar unul singur, la Sibiu, iar dizidența liberală georgistă nici unul. Partidul Țărănesc, condus de Nicolae Lupu a obținut, la nivel național, un procent de 6,58%, clasându-se pe locul 4. Din cele 12 mandate, 5 au fost câștigate în Ardeal și Banat, în județele Cluj, Făgăraș, Târnava Mare, Târnava Mică și Someș, ceea ce denotă că discursul demagogic, de stânga, al liderului partidului avea priză la electorat. La fel, și cel al extremei drepte, care prin L.A.N.C. s-a clasat pe locul 5, cu 5,72 % și 11 mandate, din care nici unul în Ardeal și Banat. Doar gruparea lui Corneliu Zelea Codreanu, care s-a clasat pe locul 9, cu 2,37 și 5 mandate a obținut un mandat în Ardeal, în județul Turda. Pe locul 6 s-a clasat Partidul Maghiar, cu 4,75%, dar cu 15 mandate, toate în Ardeal și Banat: trei mandate în județul Odorhei, câte două mandate în județele Ciuc și Trei Scaune

¹³ Idem, nr. 120, 24 iunie 1932, p. 1.

¹⁴ Idem, nr. 127, 3 iulie 1932, p. 1.

¹⁵ Marcel Ivan, *Evoluția partidelor politice noastre politice în cifre și grafice. 1919-1932*, Sibiu, 1934, tabelul V; *Gazeta de Duminecă*, nr. 31, 31 iulie 1932; *Patria*, nr. 142, 22 iulie 1932, p. 1.

¹⁶ Ziarul *Patria* dădea ca rezultate definitive 44,42% și 272 mandate pentru P.N.Ț. Pentru P.N.L. ducist dădea procentajul de 14,319 % și 28 mandate. Deci, la P.N.Ț. cu două mandate mai puțin, dar cu 4 procente mai mult față de rezultatele oficiale; *Patria*, 143, 22 iulie 1932, p. 1.

¹⁷ M. Ivan, *op. cit.*, tabelul V și V a; I. Scurtu, *op. cit.*, p. 175.

și câte un mandat la Cluj, Mureș, Turda, Sălaj, Satu-Mare, Țârnavă Mică, Brașov și Bihor. Nou înființatul partid Național-Agrar al lui Octavian Goga s-a clasat pe locul 7, cu 3,64%, obținând 8 mandate, din care două în Ardeal, în județele Mureș și Năsăud. Partidul Social-Democrat s-a clasat pe locul 8, cu 3,38%, în scădere de procente față de alegerile din 1931. De exemplu, la Sălaj a obținut 6.931 voturi, față de 13.241, câte a obținut în anul 1931. Din cele 7 mandate, două au fost câștigate în județele unde a fost ales și Iuliu Maniu, și anume la Sălaj și Alba. Uniunea Națională, partidul proaspăt ieșit de la guvernare a obținut doar 2,28%, și 5 mandate, ceea ce a dovedit că nu avea aderență la electorat și că a fost adus forțat la guvernare, în anul 1931. Din cele 5 mandate, în Ardeal și Banat nu a obținut nici un mandat. Din cele 4 mandate obținute, ultimele partide intrate în Parlament, evreii și averescanii, au obținut câte un mandat și în Ardeal: evreii la Maramureș și averescanii la Făgăraș¹⁸.

Dacă la nivel național, P.N.Ț. a obținut un procentaj de 40,30%, în Ardeal și Banat a obținut mai mult. Procentajele cele mai mari au fost obținute de P.N.Ț. la Alba (59,39%), Caraș (57,39%) și Severin (56,49%). Trebuie ținut, însă, cont și de structura etnică a unor județe, care erau, de altfel, fiefuri electorale ale P.N.Ț., dar aveau în componență și un număr mare de populație maghiară. Este și cazul județului Sălaj, județul natal al lui Iuliu Maniu.

Din cele 274 de mandate de deputați, câte a obținut P.N.Ț. la nivel național, 95 au fost obținute în Ardeal și Banat¹⁹. După cum se poate observa din rezultatul obținut de partide, pe județe, în Ardeal și Banat diferența dintre P.N.Ț. și celelalte partide a fost destul de mare. Exceptând județele majoritar maghiare, în toate celelalte P.N.Ț. a învins detașat, iar iorghiştii s-au clasat pe ultimele locuri sau nu au depus listă²⁰.

La alegerile pentru Senat, Colegiul Universal, în Ardeal și Banat, listele P.N.Ț. au obținut victoria, în afară de cele 3 județe cu populație unde majoritari erau maghiarii: Trei Scaune, Odorhei și Ciuc²¹.

De asemenea, la Consiliile Comunale P.N.Ț. a obținut victoria în 69 din cele 71 de județe ale țării. Chiar și în județele Trei Scaune și Odorhei, prin cartelul electoral încheiat cu

¹⁸ *Patria*, nr. 143, 22 iulie 1932, p. 1.

¹⁹ Vezi lista deputaților aleși la A.C.N.S.A.S., *fond Documentar*, dos. 10.809, ff. 47-68.

²⁰ Redăm, în continuare, rezultatul obținut, pe județe, cu sublinierea că ne-am axat pe primele 3 clasate și pe iorghişti, care fuseseră la guvernare și surprizele: **1) Alba**: P.N.Ț. - 21.533 voturi; liberalii-georgişti - 922; gogişti - 1.226; lupişti - 1.524; iorghişti - 1.741; liberali ducişti - 2.896 și sociali-democrați - 1.883; **2) Arad**: P.N.Ț. - 40.009; liberali - ducişti - 10.562; maghiari - 10.548; iorghişti - 768; social-democrați - 1.533; **3) Brașov**: P.N.Ț. - 14.307; maghiari - 4.043; liberali-ducşti - 3.077; iorghişti - 157 voturi; **4) Bihor (listă incompletă)**: P.N.Ț. - 32.216; maghiari - 10.983; liberali-ducşti - 6.747; iorghişti - 3.744; **5) Cluj**: P.N.Ț. - 14.996, maghiari - 7.365; liberali-ducşti - 3.233; Sfatul Negustoresc - 2.009; iorghişti - 624; **6) Caraș**: P.N.Ț. - 26.421; social-democrați - 6.975, liberali-ducşti - 2.803; iorghişti nu au depus listă; **7) Ciuc**: P.N.Ț. - 4.015; maghiari - 11.508; averescani - 2.050; liberali-ducşti - 882; iorghişti nu au depus listă; **8) Făgăraș**: P.N.Ț. - 8.835; liberali-ducşti - 1.973; lupişti - 1.560; iorghişti - 1.085; **9) Hunedoara**: P.N.Ț. - 34.357; liberali-ducşti - 7.799, social-democrați - 4.379; iorghişti - 712; **10) Mureș**: P.N.Ț. - 17.247; maghiari - 13.679; iorghişti - 1.748; **11) Maramureș**: P.N.Ț. 8.504; Fischer 3.750; liberali-ducşti 3.094, cuzişti 2.353; iorghişti 204; **12) Năsăud**: P.N.Ț. 14.438; gogişti 2.069; liberali-ducşti 1.807; lupişti 1.363; iorghişti 768; **13) Odorhei**: P.N.Ț. - 6.760; maghiari 11.709; Stere - 1.390; liberali-ducşti - 394; iorghişti nu au depus listă; **14) Sălaj**: P.N.Ț. - 23.197; maghiari - 13.821; social-democrați - 6.931; lupişti - 4.569; iorghişti - 3.141; liberali - ducişti - 2.758; **15) Satu-Mare**: P.N.Ț. - 21.747; liberali-ducşti - 8.135; social-democrați - 4.534; iorghişti - 2.027; **16) Someș**: P.N.Ț. - 15.752; lupişti - 6.681; iorghişti - 624; **17) Severin**: P.N.Ț. - 29.563; liberali-democrați - 6.370; lupişti - 3.630; **18) Țârnavă Mare**: P.N.Ț. - 14.519; lupişti - 3.350; liberali-ducşti - 2.421; iorghişti - 1.417; **19) Țârnavă Mică**: P.N.Ț. - 10.715; lupişti - 4.421, maghiari - 4.154; liberali-ducşti - 2.652, iorghişti nu au depus listă; **20) Timiș-Torontal**: P.N.Ț. - 39.948; maghiari - 10.534; liberali-georgişti - 8.638; iorghişti - 2.114; **21) Trei Scaune**: P.N.Ț. - 2.942; maghiari - 11.530; socialiști-independenți - 1.565; liberali-georgişti - 1.521; iorghişti - 628; **22) Turda**: P.N.Ț. - 10.045; maghiari - 4.795; Corneliu Zelea Codreanu - 3.855; liberali-ducşti - 2.760; lupişti - 2.070; iorghişti - 266; Apud. *Patria*, nr. 141, 19 iulie 1932, p. 1-2.

²¹ Vezi lista senatorilor aleși la A.C.N.S.A.S., *fond Documentar*, dos. 10.809, ff. 24-35.

Partidul Economic Maghiar a obținut mandatele pentru guvern: la Odorhei a fost ales Mathis Andras, iar la Trei Scaune Petru Bardoș²².

Misiunea guvernului Vaida de a organiza alegerile parlamentare era încheiată așa că el și-a depus mandatul. Regele Carol al II-lea l-a însărcinat cu formarea noului guvern pe Iuliu Maniu, dar el a refuzat, subliniind că dorea să conducă majoritatea parlamentară a P.N.Ț., adică să supervizeze activitatea guvernului.

Validarea mandatelor fiind încheiată, s-a trecut la constituirea noului guvern. Chemat în audiență la Suveran, Iuliu Maniu a declinat invitația de a prezida noul guvern, indicându-l pe Vaida. Astfel, la data de 11 august 1932, Al. Vaida-Voevod formează un nou guvern național-țărănesc²³, care depune jurământul.

În noul guvern Vaida au intrat și cei trei fruntași politici desemnați de P.N.Ț. cu conducerea campaniei electorale: Ion Mihalache, care a preluat portofoliul de Interne, Virgil Madgearu pe cel de la Finanțe și Mihai Popovici - Justiția. Au mai intrat în guvern generalul Nicolae Samsonovici, care a preluat Ministerul Apărării Naționale și Eduard Mirto pe cel al Lucrărilor Publice și Comunicațiilor. În rest, componența guvernului Vaida a rămas aceeași²⁴.

Pe data de 22 septembrie 1932 s-a întrunit Comitetul Central Executiv al P.N.Ț. și s-a hotărât convocarea Congresului general al partidului pentru zilele de 20-21 noiembrie 1932, la București. Filialele județene care nu ținuseră până atunci congrese erau invitate să le organizeze în cel mai scurt timp, pentru a-și desemna delegații. De asemenea, s-a hotărât ca pe timpul vacanței parlamentare deputații și senatorii să organizeze întruniri politice ce electoratul, pentru a-și prezenta activitatea legislativă. La adunările politice mai importante urmau să participe și fruntași din conducerea centrală a P.N.Ț.²⁵

Conflictul existent între primul ministru Vaida Voevod și Nicolae Titulescu i-a ampoloare. Demisia lui Titulescu din toate funcțiile pe care le avea l-a pus pe prim ministru într-o situație dificilă. Gestul lui Titulescu a fost intens mediatizat de presă. În fața acestei situații și confruntat cu probleme economice grave, Alexandru Vaida-Voevod își depune mandatul pe data de 17 octombrie 1932²⁶. În urma convorbirilor și tratativelor care au avut loc la Sinaia, între Vaida și regele Carol al II-lea, primul ministru a declarat că „în urma nepotrivirii de păreri”, care existau între el și Titulescu, în privința politicii externe, „în special în ce privește chestiunea pactului de neagresiune cu Rusia sovietică”, era „nevoit” să prezinte demisia sa și, în consecință, a întregului cabinet. Regele a primit demisia, cu rugămintea ca Vaida să gireze problemele guvernului pe perioada desfășurării crizei politice. Imediat după plecarea lui Vaida, regele l-a primit în audiență pe Ion Mihalache. La ieșirea de la Palat, el declară presei că în ședința Biroului de conducere al P.N.Ț. a fost examinată situația politică creată și s-a ajuns la concluzia că „formula Maniu” era „cea mai potrivită”.

Biroul de conducere al P.N.Ț. s-a întrunit din nou, la Sinaia, pe data de 18 octombrie. Înainte cu o zi, parlamentarii ardeleni au avut o consfătuire la București, sub președinția lui Voicu Nițescu. Au ajuns și ei la concluzia că un guvern Maniu era singura soluție pentru ieșirea din criza politică. Ei au hotărât să ceară „cu insistență” lui Iuliu Maniu să accepte sarcina guvernării țării asigurându-l, în același timp, de tot sprijinul lor.

Pe data de 18 octombrie, toți fruntașii partidului, miniștrii și secretari de Stat, precum și ceilalți membri ai conducerii de partid, s-au deplasat la Sinaia. Iuliu Maniu, însoțit de Virgil Madgearu și Mihai Popovici l-au vizitat pe Alexandru Vaida Voevod, cu care au avut o scurtă

²² *Patria*, nr. 146, 26 iulie 1932, p. 1, 4.

²³ I. Scurtu, *op.cit.*, p. 176; *Patria*, nr. 160, 12 august 1932, p. 1.

²⁴ Vezi, printre altele, St. Neagoe, *op. cit.*, pp. 105-106.

²⁵ *Patria*, nr. 193, 24 septembrie 1932, p. 1.

²⁶ I. Scurtu, *op. cit.*, p. 182.

convorbire. Sosind și Ion Mihalache, Iuliu Maniu are o întrevvedere separată cu acesta. La orele 12, Iuliu Maniu a fost primit în audiență la rege. Audiența a durat două ore. La ieșire, Iuliu Maniu a declarat presei că regele l-a însărcinat cu formarea guvernului. Nu a refuzat „această înaltă distincțiune”, dar l-a rugat pe Suveran să-i permită ca decizia să o ia numai după ce consultă și Biroul de conducere al partidului. Înainte de Iuliu Maniu au fost primiți în audiență Ștefan Cicio Pop și Nicolae Costăchescu, președinții celor două Camere, care și-au exprimat convingerea că Iuliu Maniu era „cea mai aptă personalitate politică pentru a soluționa criza politică și pentru a forma noul guvern”²⁷.

În cadrul audienței pe care a avut-o la regele Carol al II-lea, Iuliu Maniu subliniază că acceptă să formeze noul guvern cu condiția de a i se da mână liberă în conducerea țării. Aici făcea aluzie la camarila regală care se constituie-se în jurul Elenei Lupescu. El mai cerea ca regele să se reîmpace cu regina Elena, mama regelui Mihai, și să se încoroneze împreună, ca rege și regină, la Alba Iulia. Aceasta însemna că trebuia să o alunge de la Palat și din țară pe Elena Lupescu. În prezența lui Nicolae Titulescu și George Mironescu regele Carol al II-lea a fost nevoit să accepte, pe moment, condițiile impuse de Iuliu Maniu, având în vedere situația grea în care se găsea țara²⁸.

Iată ce notează și Constantin Argetoianu, în memoriile sale, despre acest moment delicat pentru regele Carol al II-lea. El spune că Iuliu Maniu a impus condiții, ceea ce regelui nu-i plăcea, „dar a cedat și el cu gândul să mai amâne venirea liberalilor, să se împace cu Titulescu și prin el cu Europa și a ales să curețe definitiv pe Maniu (s.a.). Dar, tot el completează, apoi, că regele Carol al II-lea „făgăduise tot, dar n-a dat nimic”, ceea ce explică de ce și-a dat demisia Iuliu Maniu²⁹.

Noul guvern Maniu a depus jurământul pe data de 20 octombrie 1932. Se preconiza instaurarea unei politici „de mână tare”, atât pe plan intern, cât și pe plan extern. Iuliu Maniu sublinia că a primit mână liberă din partea Suveranului în toate privințele. După depunerea jurământului are loc prima ședință a guvernului, care s-a ocupat de programul de guvernare.

Deși Vaida a declarat că va accepta să facă parte din guvernul Maniu, în cele din urmă nu a acceptat. El a fost consolată de regele Carol al II-lea, care l-a primit în audiență și i-a oferit ordinul Marele Colan Carol I, pe care îl purtase pe vremea când era principe moștenitor. De asemenea, nici colaboratorii săi politici apropiați, precum Viorel V. Tilea sau Emil Hațieganu, nu se regăsesc pe lista guvernului Maniu³⁰.

Regele Carol al II-lea își accentua implicarea în politică manevrând oamenii politici la vârful țării, pregătindu-și momentul instalării propriului regim autoritar. Pentru moment

²⁷ *Patria*, nr. 214, 19 octombrie 1932, p. 1; nr. 215, 20 octombrie 1932, p. 1.

²⁸ I. Scurtu, *op. cit.*, p. 182.

²⁹ Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri. Memorii*, vol. X (1932-1934), Ed. Machiavelli, București, 1998, p. 217-218.

³⁰ *Patria*, nr. 216, 21 octombrie 1932, p. 1, nr. 217, 22 octombrie 1932, p. 1; Componența guvernului Maniu era următoarea: Iuliu Maniu - președinte al Consiliului de Miniștri; George G. Mironescu - vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (fără portofoliu); Ion Mihalache - ministru de Interne; Nicolae Titulescu - ministru de Externe; Virgil Madgearu - ministru de Finanțe; Mihai Popovici - ministru de Justiție; Dimitrie Gusti - ministrul Instrucțiunii Publice, Cultelor și Artelor; generalul Nicolae Samsonovici - ministrul Apărării Naționale; Voicu Nițescu - ministrul Agriculturii și Domeniilor; Ion Lugoșianu - ministrul Industriei și Comerțului; Eduard Mirto - ministrul Lucrărilor Publice și Comunicațiilor; D.R. Ioanițescu - ministrul Muncii, Sănătății și Ocrotirii Sociale; Pantelimon Halippa - ministru de Stat (al Basarabiei); Teofil Sauciu-Săveanu - ministru de Stat (al Bucovinei); Gheorghe Crișan ministru de Stat (al Ardealului); a doua zi, 21 octombrie au mai intrat în guvernul Maniu următorii fruntași politici: Armand Călinescu - subsecretar de Stat la Ministerul de Interne; Ioan Pop - subsecretar de Stat la Ministerul de Interne; Savel Rădulescu - subsecretar de Stat la Ministerul de Externe; Petre Andrei - subsecretar de Stat la Ministerul Instrucțiunii Publice, Cultelor și Artelor; Mihail Ghelmegeanu - subsecretar de Stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor; Anton Crihan - subsecretar de Stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor; Radu Irimescu - subsecretar de Stat al Aerului din cadrul Ministerului Apărării Naționale; St. Neagoe, *op. cit.*, pp. 106-107.

reuşeşte să tensioneze relația dintre Iuliu Maniu și Vaida Voevod, etapă în slăbirea unității P.N.Ț. Rigurozitatea și pragmatismul ardelenilor nu îi convenea Suveranului, mai înclinat spre aranjamente de culise și oameni politici maleabili intereselor sale.

În ceea ce privește programul noului guvern, Iuliu Maniu declara că va continua opera guvernului Vaida, subliniind liniile sale generale: ordine și autoritate în stat; stabilizarea monetară, considerată „o dogmă a guvernului”; descentralizarea administrativă; măsuri pentru combaterea efectelor crizei prin scăderea impozitelor agricultorilor, meseriașilor și liber profesioniștilor; continuarea tratatelor cu Rusia³¹.

Pe data de 15 noiembrie 1932 începea o nouă sesiune a forului legislativ. Printre planurile majorității parlamentare se numărau următoarele: reforma legii electorale, preconizându-se suprimarea primei electorale; reforma administrativă, cu accent pe descentralizare; unificarea legislativă, la care lucra „de zor” Mihai Popovici, ministrul Justiției; legi cu caracter economic, financiar, cum ar fi legea cartelurilor, menită să introducă o politică sănătoasă a prețurilor, si-lindu-i pe marii beneficiari ai cartelurilor să respecte interesele consumatorilor³².

Prin politica bugetară a guvernelor Vaida și Maniu, în luna decembrie 1932 se reușea ca salariile și pensiile să fie plătite la zi, ceea ce reprezenta o realizare deosebită, având în vedere criza economică prin care trecea țara³³.

Cu toate eforturile pe care le făcea guvernul Maniu de a scoate țara din criză, regele Carol al II-lea nu putea uita, și nici să pună în practică, condițiile impuse de Iuliu Maniu la preluarea guvernului. Spre sfârșitul anului 1932, relațiile dintre cei doi s-au deteriorat grav, ducând spre o ruptură definitivă. Carol al II-lea căuta un pretext pentru a se dispensa de Iuliu Maniu. Suveranul nu suporta să fie tratat ca un elev de către profesor³⁴.

Ocazia s-a ivit curând, ca urmare a izbucnirii unui conflict între doi reprezentanți ai Camarilei regale, în speță generalul Constantin Dumitrescu, tatăl lui Puiu Dumitrescu, secretarul particular al regelui și prefectul poliției Capitalei, pe de o parte și Ion Mihalache, ministru de Interne în cabinetul Maniu. Ca urmare a abaterilor grave pe care le-au săvârșit cei doi, ministrul de Interne a elaborat un proiect de decret privind înlocuirea lor din funcție. Însă, regele Carol al II-lea a refuzat să semneze decretul, afirmând că nu exista nici un motiv pentru ca cei doi colaboratori ai săi să fie destituiți. În urma acestui incident, care submina puternic credibilitatea guvernului Maniu și simțindu-se profund jignit, Ion Mihalache, sfătuit de Iuliu Maniu, și-a înaintat demisia de onoare din guvern, pe data de 8 ianuarie 1933³⁵.

Pe data de 12 ianuarie 1933, Iuliu Maniu are două audiențe la regele Carol al II-lea, care sosise în acea dimineață de la Sinaia. De asemenea, au fost primiți în audiență Nicolae Titulescu și președinții celor două Camere, care au indicat constituirea unui nou guvern cu majoritate național-țărănistă. Iuliu Maniu a prezentat demisia guvernului pe care-l conducea în cadrul celei de a doua audiențe, în semn de solidaritate cu prietenul și colaboratorul său apropiat Ion Mihalache. După ce regele a primit demisia guvernului a avut loc o ultimă ședință a organului conducător executiv, la care au asistat și președinții Corpurilor Legiuitoare.

Între timp, regele Carol al II-lea l-a sunat pe Alexandru Vaida Voevod, care se afla la Cluj, chemându-l la Palat. Vaida sosește în Capitală, fiind întâmpinat la Gara de Nord de frunțașii politici național-țărăniști apropiați lui și anume: Mihai Popovici, Viorel V. Tilea, Ion Lugoșianu, Mihail Șerban, Armand Călinescu, Dumitru Manu, Aurel Buteanu, etc. După o întrevedere cu Iuliu Maniu, Vaida pleacă la audiență, la Palat. La ieșire, el declară presei următo-

³¹ *Patria*, nr. 218, 23 octombrie 1932, p. 1.

³² *Idem*, nr. 236, 16 noiembrie 1932, p. 1.

³³ *Dreptatea*, nr. 1.587, 11 ianuarie 1933, p. 1.

³⁴ Pamfil Șeicaru, *Istoria partidelor național, țărănist și național-țărănist*, vol II, Ed. Carpați, Madrid, 1963, p. 170.

³⁵ I. Scurtu, *op. cit.*, p. 186.

rele: „Domnilor eu sunt *homo regius*. Am primit însărcinarea de a începe examinarea situației. Atât și nimic mai mult”. Are loc ședința Biroului de conducere a P.N.Ț., în cadrul căreia Iuliu Maniu dezmințe zvonurile care circulau, că ar fi fugit „din fața greutăților ivite”. Recomandă colegilor de partid să-l sprijine pe Vaida să formeze noul guvern, fiind „sigur”, că Vaida, de care-l lega o prietenie de 40 de ani, „nu va face nimic ca să întunece această prietenie”. Biroul partidului i-a indicat lui Vaida să mențină, pe cât posibil, componența fostului guvern Maniu. Astfel, a doua zi, pe data de 14 ianuarie 1933 guvernul Vaida depunea jurământul³⁶.

Reîntors în țară, pe data de 12 aprilie 1933, Ion Mihalache, are o întrevedere cu gruparea țăranistă, pe data de 25 aprilie, care se arăta tot mai nemulțumită de politica guvernului Vaida. Spre deosebire de Iuliu Maniu, care cerea suspendarea guvernării, Ion Mihalache se pronunța pentru continuarea ei. Au convenit, împreună, ca Vaida să rămână în funcție până în toamna anului 1933. Între timp, spre a dejuca planurile regelui Carol al II-lea, care acționa pentru a scinda P.N.Ț., Iuliu Maniu trebuia să se abțină a-și da demisia. Iuliu Maniu se arăta tot mai nemulțumit de compromisurile pe care le făcea Vaida, față de rege, anunțând că demisionează din fruntea partidului³⁷.

Dorind să-l determine pe Iuliu Maniu să renunțe la demisie, Ion Mihalache, însoțit de Mihai Popovici, s-a deplasat, la sfârșitul lunii aprilie, la Sovata, unde se găsea Iuliu Maniu. Acțiunea lui Mihalache a fost sortită eșecului, cu toate reproșurile de egoism pe care i le-a făcut „Sfinxului de la Bădăcin”³⁸. Pe data de 6 mai 1933, în cadrul ședinței Comitetului Central Executiv, Mihai Popovici aduce la cunoștință celor prezenți, precum o făcuse și în Birou, că Iuliu Maniu luase mai demult hotărârea de a se retrage și că ea este definitivă. La final, președintele de ședință, George Mironescu, în aclamațiile membrilor comitetului, proclamă ca președinte al P.N.Ț. pe Alexandru Vaida Voevod³⁹. La data de 10 mai 1933, Ion Mihalache îi transmitea regelui Carol al II-lea, spre a-i curma jubilația, că alegerea lui Vaida în fruntea P.N.Ț. era „o soluție provizorie, pentru a consolida poziția lui Vaida în fruntea guvernului”⁴⁰.

Vara anului 1933 a fost una foarte liniștită din punct de vedere politic. Era liniștea de dinaintea „furtunii politice”, care a izbucnit la începutul lunii septembrie 1933. Pe data de 1 septembrie apărea, la Cluj, manifestul „A bătut ceasul”, semnat de George Ohăbeanu, pseudonimul lui Zaharia Boilă, căsătorit cu nepoata lui Iuliu Maniu. Era un pamflet politic împotriva Camarilei regale și, în special, a Elenei Lupescu. Indirect, era atacat și regele Carol al II-lea.

Soarta guvernului Vaida este hotărâtă de Iuliu Maniu și Ion Mihalache, care se întâlnesc la Sovata-Praid, pe data de 3 octombrie 1933. Întâlnirea a fost organizată de Ionel Pop,

³⁶ *Patria*, nr. 10, 14 ianuarie 1933, p. 1; nr. 11, 15 ianuarie 1933, p. 1; I. Scurtu, *op. cit.*, p. 186; Componența guvernului Vaida era următoarea: Alexandru Vaida Voevod - președinte al Consiliului de Miniștri; George G. Mironescu - vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru de Interne; Nicolae Titulescu - ministru de Externe; Virgil Madgeru - ministru de Finanțe; Mihai Popovici - ministru de Justiție; Dimitrie Gusti - ministrul Instrucțiunii Publice, Cultelor și Artelor; generalul Nicolae Smasonovici - ministrul Apărării Naționale; Voicu Nițescu - ministrul Agriculturii și Domeniilor; Ion Lugoșianu - ministrul Industriei și Comerțului; Eduard Mirto - ministrul Lucrărilor Publice și Comunicațiilor, D.R. Ioanițescu - ministrul Muncii, Sănătății și Ocrotirii Sociale; Pantelimon Halippa - ministru de Stat (al Basarabiei); Emil Hațieganu - ministru de Stat (al Ardealului); Armand Călinescu - subsecretar de Stat la Ministerul de Interne; Ioan Pop - subsecretar de Stat la Ministerul de Interne; Savel Rădulescu - subsecretar de Stat la Ministerul de Externe; Petre Andrei - subsecretar de Stat la Ministerul Instrucțiunii Publice, Cultelor și Artelor; Radu Irimescu - subsecretar de Stat al Aerului din Ministerul Apărării Naționale; Mihail Ghelmegeanu - subsecretar de Stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor; Anton Crihan - subsecretar de Stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor; Mihail Șerban - subsecretar de Stat pentru Minorități; Vezi: St. Neagoe, *op. cit.*, p. 107-109; *Patria*, nr. 12, 17 ianuarie 1933, p. 1

³⁷ Armand Călinescu, *Însemnări politice. 1916-1939*, Ed. Humanitas, București, 1990, p. 159, 161-163, 165.

³⁸ Arhivele Naționale Istorice Centrale București (A.N.I.C.), *fond Ion Mihalache*, dos. 52, f. 5.

³⁹ *Patria*, nr. 98, 7 mai 1933, p. 1; nr. 99, 9 mai 1933, p. 1.

⁴⁰ Apostol Stan, *Ion Mihalache. Destinul unei vieți*, Ed. Saeculum I. O., București, 1999, p. 179.

nepotul lui Iuliu Maniu, care îi scrie lui Ion Mihalache, invitându-l la o vânătoare de „muget de cerbi”. Îi scrie că el și Ieronim Stoichiță, vicepreședintele organizației sibiene vor fi prezenți la Sovata încă de pe data de 25 septembrie și vor sta 6-7 zile la vânătoare. Urma să se deplaseze și Iuliu Maniu⁴¹ pentru câteva zile. Locul de întâlnire era fixat la o casă de vânătoare din Praid. Cu ocazia întâlnirii, cei doi lideri național-țărăniști au hotărât să boicoteze activitatea guvernului Vaida pentru a-l face să demisioneze. De asemenea, ca funcția de președinte al partidului să fie preluată de Ion Mihalache⁴². Motivul real era că guvernul Vaida făcea tot mai multe compromisuri Camarilei și nu opunea nici un fel de rezistență regelui Carol al II-lea. În aceste condiții, P.N.Ț. se compromitea și eroda puternic, existând chiar pericolul destrămării sale.

În acest context politic, prim ministrul Alexandru Vaida Voievod, care se găsea la Cluj, este chemat de urgență de regele Carol al II-lea în audiență. Astfel, pe data de 8 noiembrie 1933, însoțit de miniștri Mihai Popovici, Voicu Nițescu, Viorel V. Tilea și Mihail Șerban se deplasează la Sinaia. După audiență a convocat ședința Biroului de conducere al partidului. În vederea participării la importanta ședință au sosit în Capitală Ștefan Cicio Pop și Nicolae Costăchescu, președinții celor două Camere, Sauciuc Săveanu și Pan Halippa. De asemenea, erau prezenți în Capitală și ceilalți membrii ai guvernului Vaida. În cursul zilei de 8 noiembrie, Vaida a avut o serie de întrevederi cu mai mulți membrii ai guvernului, în special cu Nicolae Titulescu, care după cum se poate observa devenise consultantul de specialitate în perioadele de criză politică. Deasemenea, Vaida a avut o întrevedere cu Gheorghe Brătianu, șeful dizidenței liberale, care declară presei că încă nu era o criză politică oficială⁴³.

A doua zi, însă, primit în audiență din nou de regele Carol al II-lea, Vaida prezintă demisia guvernului pe care-l conducea, demisie primită de rege. La ieșirea de la Palat, pentru a mai îndulci situația grea în care se afla, Vaida declara presei următoarele: „Dimisia e întemeiată pe faptul că guvernul spre a rezolva problemele ce frământă țara, a propus noi măsuri de îndreptare. Dar aceste măsuri reclamau reînnoirea încrederii din partea Suveranului și eventual o nouă consultare a alegătorilor. Pentru a asigura o soluționare conformă cu interesul obștesc, am propus un guvern neutru, care să facă noi alegeri libere, căci libertatea alegerilor e principala garanță a vieții constituționale. Rezultatul acestor alegeri urmează să decidă și asupra soluțiilor de adoptat și asupra modalităților de alcătuire a guvernului definitiv”⁴⁴.

În realitate, pentru a-și atinge scopul de a instaura în România un regim personal autoritar, regele Carol al II-lea se mai debarasa, fără nici un regret, de încă un sfetnic de încredere, la fel cum făcuse și cu fostul său profesor Nicolae Iorga. Obiectivul era de a discredită partidele politice și de a governa de unul singur. Despre „recunoștința” regelui față de Vaida, arătată în cadrul ultimei audiențe pe care a avut-o în calitate de prim ministru, Grigore Gafencu relatează următoarele: „Ultima audiență pe care a avut-o ca prim ministru, a fost patetică. Bătrânul căuta zadarnic să descopere la rege un gest de prietenie, o privire sinceră, o explicație binevoitoare, care, dacă l-ar fi lămurit, i-ar fi potolit cel puțin necazul și dezamăgirea. <Sunteți uzați!>... e tot ce a putut îngâna suveranul. Cu aceste cuvinte, de o crudă banalitate Carol s-a despărțit de cel mai sincer dintre sfetnicii săi, care pusese în joc o prietenie sfântă (cea cu Iuliu Maniu -n.n) și cinstea sa de om, pentru a-l sluji și a-l apăra”⁴⁵.

La rândul lui, Constantin Argetoianu, în memoriile sale, subliniază că semnele demiterii lui Vaida s-au observat încă de la sfințirea Catedralei ortodoxe din Cluj, care a avut loc pe

⁴¹ Iuliu Maniu nu era pasionat de vânătoare precum nepotul său Ionel Pop sau alți frunțași național-țărăniști, după cum rezultă și din permisul de vânătoare existent în colecțiile Muzeului Județean de Istorie și Artă-Zalău, inv. 386. Permisul este datat abia în anul 1932.

⁴² A.N.I.C., *fond Ion Mihalache*, dos. 52, f. 2; A. Stan, *op. cit.*, p. 181; I. Scurtu, *op. cit.*, p. 221.

⁴³ *Patria*, nr. 245, 9 noiembrie 1933, p. 1; nr. 246, 10 noiembrie 1933, p. 1.

⁴⁴ *Idem*, nr. 249, 14 noiembrie 1933, p. 1.

⁴⁵ Grigore Gafencu, *Însemnări politice. 1929-1939*, Ed. Humanitas, București, 1991, p. 310.

data de 5 noiembrie 1933, când „regele nu i-a spus lui Vaida un cuvânt”. În cadrul ultimei audiențe regele i-a răspuns că Vaida nu mai avea „autoritate destulă pentru a face față greutăților vremii”. Singura „răzbunare” a lui Vaida a fost, spune Argetoianu, doar în momentul când a ieșit de la audiență: „Dându-și seama că va chema pe Duca, Vaida, cu mâna pe clanță, a spus Regelui: *Sire, dați-mi voie să vă amintesc o veche zicătoare nemțească (Numai vițeei cei proști își aleg singuri măcelarul!)*. Și a plecat. A fost singura lui răzbunare”⁴⁶.

Regele îl desemnează premier pe I. G. Duca, cu condiția de a colabora cu Gheorghe Brătianu și Octavian Goga. Cei doi refuză și în aceste condiții I. G. Duca alcătuiește un guvern monocolor, liberal, care pe data de 14 noiembrie 1933 depune jurământul⁴⁷. Național-țărăniștii subliniază că guvernul liberal era unul „născut din intrigile nopții” și se pregătesc de o campanie electorală dură⁴⁸.

În aceste condiții lua sfârșit cea de a doua guvernare a P.N.Ț. și începea o confruntare electorală, organizată de liberalii duciști aduși la putere de regele Carol al II-lea.

Campania electorală a P.N.Ț. din Ardeal și Banat a fost puternic marcată de disensiunile dintre grupările Vaida (vaidiști) și Maniu (maniști).

Comitetul Executiv Central al P.N.Ț. s-a întrunit în ședință, pe data de 22 noiembrie 1933, având ca temă de dezbateri alegerile parlamentare. Comitetele provinciale urmau să se întrunească în timpul cel mai scurt pentru stabilirea candidaților în fiecare județ.

În același timp, printr-un comunicat de presă, toate organizațiile P.N.Ț. din Ardeal și Banat erau rugate să-ți țină ședințele Comitetelor județene, până la data de 27 noiembrie 1933, pentru întocmirea listelor de candidați, urmând ca în ziua de 28 noiembrie să aibă loc, la Cluj, ședința Comitetului Executiv Provincial⁴⁹.

Pentru alegerile parlamentare organizația P.N.Ț. Satu-Mare venea în fața electoratului cu următoarea listă de candidați: Mihai Popovici, Augustin Popa, Gavril Oșianu, Titus Demian, Victor Marc, Ion Matei. La Senat, Colegiul Universal era propus Alexandru Breban, canonic, iar la Senat-Consiliul Andrei Doboși⁵⁰. La fel ca la nivel național, și în județul Satu-Mare alegerile parlamentare au fost câștigate de către P.N.L. Organizația P.N.Ț. Satu-Mare nu a obținut nici un mandat. Președintele organizației P.N.Ț. Satu-Mare, Mihai Popovici, a câștigat, totuși, mandatul de deputat în județul Caraș. Din cele 10 mandate de deputat câte a obținut P.N.Ț. în Ardeal și Banat, 3 au fost obținute de către Iuliu Maniu (la Alba, Sălaj și Severin), ceea ce dovedește popularitatea de care se bucura marele om politic sălăjean⁵¹.

La nivel național, P.N.L. a obținut un procentaj de 50,99 % din numărul total de voturi și 300 mandate, beneficiind și de prima electorală. P.N.Ț. s-a clasat pe locul 2 cu 414.685 de voturi, ceea ce reprezenta 13,92 % și a obținut un număr de 29 de mandate de deputați⁵².

La alegerile de la Cameră, în Ardeal și Banat, P.N.L. a obținut victoria în majoritatea județelor. Excepție au făcut județul Alba, unde P.N.Ț. a obținut cu 17 voturi mai mult decât P.N.L. și cele 3 județe cu populație majoritar maghiară⁵³.

După alegerile parlamentare, președintele P.N.Ț. Ion Mihalache a făcut o analiză amănunțită a rezultatelor, pe județe, pentru a-și face o strategie de viitor. Astfel, în Ardeal și Banat,

⁴⁶ C. Argetoianu, *op. cit.*, vol X (1932-1934), p. 254-255.

⁴⁷ *Patria*, nr. 250, 15 noiembrie 1933, p. 1; I. Scurtu, *op. cit.*, p. 228.

⁴⁸ *Patria*, nr. 251, 16 noiembrie 1933, p. 1.

⁴⁹ *Idem*, nr. 259, 24 noiembrie 1933, p. 4.

⁵⁰ *Idem*, nr. 264, 1 decembrie 1933, p. 2; *România Nouă*, nr. 12, 10 decembrie 1933, p. 3, 8.

⁵¹ Arhiva Consiliului Național pentru Studiul Arhivelor Securității (A.C.N.S.A.S.), *fond Documentar*, dos. 10.763, f. 128; dos. 10.809, f. 2-23; *Patria*, nr. 282, 23 decembrie 1933, p. 4; *Clujul*, nr. 1-2, 1 februarie 1934, p. 1.

⁵² I. Scurtu, *op. cit.*, p. 231-232; *Patria*, nr. 281, 22 decembrie 1933, p. 1; Oficiul național-țărănist citat dădea ca rezultate definitive la Cameră: P.N.L. - 54, 93% și 300 mandate; P.N.Ț. - 14, 98% și 29 mandate.

⁵³ *Patria*, nr. 281, 22 decembrie 1933, p. 1.

la Cameră, au primit mandate 10 județe, care erau considerate județe tari: Alba, Făgăraș, Sălaj, Năsăud, Turda, Sibiu, Caraș, Bihor, Someș și Severin. Județe slabe erau considerate următoarele: Maramureș, Târnava Mare, Târnava Mică, Satu-Mare, Cluj, Mureș, Hunedoara, Arad și Brașov. În fine, cele 3 județe cu populație majoritar maghiară (Odorhei, Ciuc, Trei Scaune) erau considerate nule din punct de vedere electoral pentru P.N.Ț. Liberalii erau considerați puternici în următoarele județe: Sibiu, Maramureș, Hunedoara, Brașov, Severin, Făgăraș, Arad, Turda și Târnava Mică⁵⁴.

În urma înfrângerii Partidului Național Țărănesc la alegerile parlamentare din luna decembrie 1933, președintele Ion Mihalache își propune să reorganizeze partidul. În acest sens, el dorea schimbarea președinților unor organizații județene, printre care Aurel Vlad la Hunedoara, Ștefan Cicio Pop la Arad și chiar Mihai Popovici la Satu Mare. Motivul o constituia faptul că aceste organizații au obținut rezultate foarte slabe la alegerile parlamentare⁵⁵. Din cele 29 de mandate câte a obținut P.N.Ț. la aceste alegeri, doar 9 erau ale naționalilor, restul de 20 fiind obținute de către țărăniști⁵⁶. Din aceste 9 mandate, Iuliu Maniu a câștigat 3 (la Sălaj, Alba și Caraș și a optat pentru Alba).

Acțiunea de reorganizare se suprapune cu cea de fuziune a organizațiilor județene a P.N.Ț. cu „lupiștii”. În acest sens, dr. Nicolae Lupu și Ion Mihalache trimit o recomandare tuturor organizațiilor județene, în numele Partidului Țărănesc și a Partidului Național Țărănesc, în vederea fuziunii celor două partide⁵⁷.

Dacă fuziunea cu lupiștii s-a efectuat fără incidente deosebite, reorganizarea filialelor județene a avut de suferit de pe urma conflictului dintre Iuliu Maniu și Alexandru Vaida Voevod, în special după revenirea celui din urmă la șefia organizației din Ardeal și Banat.

Cu toate divergențele existente în cadrul organizațiilor județene din Transilvania și Banat, acestea erau conduse, în continuare, de lideri marcanți ai P.N.Ț. ca: Mihai Popovici, Victor Deleu, Valer Moldovan, Ioan Pop, Ionel Pop Aurel Dobrescu, Victor Jinga, Ilie Lazăr, Vasile Serdici, Virgil Solomon, Teodor Roxin, etc.

La sfârșitul anului 1935 Partidul Național Țărănesc era reorganizat și întărit prin fuziunea cu lupiștii și aștepta intrarea la guvernare, fiind practic singura formațiune politică din România capabilă să asigure succesiunea guvernului liberal.

După ce s-a încheiat procesul de reorganizare a P.N.Ț., în toate județele transilvănene afectate de conflictul dintre grupările maniste și vaidiste președintele Ion Mihalache întreprinde un turneu în Ardeal. Scopul declarat al turneului era acela de a cunoaște activitatea organizațiilor județene din regiunea Ardealului și Banatului, în vederea intensificării activității politice și accelerarea campaniei de răsturnare a guvernului liberal. Totodată, era un preambul al mării adunări ce se preconiza a se organiza la București, pe data de 14 noiembrie 1935.

Itinerarul stabilit de conducerea centrală era următorul: Făgăraș, 6 octombrie; Turda, 7 octombrie; Dej, 8 octombrie; Zalău, 9 octombrie; Satu-Mare, 10 octombrie; Sighetu Marmăției, 11 octombrie; Baia Mare, 12 octombrie și Bistrița, 13 octombrie.

În aceste zile au avut loc ședințe ale Comitetelor județene din orașele amintite mai sus. La aceste ședințe urmau să participe șefii de sectoare, președinții organizațiilor locale și reprezentanții tineretului țărănist.

Pe data de 10 octombrie, Ion Mihalache, Mihai Popovici și Valer Moldovan, însoțiți de deputatul Virgil Solomon și Adonis Popov sunt prezenți la ședința Comitetului județean de la Satu-Mare. De la București au sosit M. Ghelmegeanu și Mihail Ralea.

⁵⁴ A.C.N.S.A.S., *fond Documentar*, dos. 10.763, f. 106 (v)-107, 128.

⁵⁵ A. Călinescu, *Însemnări politice. 1916-1939*, Ed. Humanitas, București, 1990, p. 205.

⁵⁶ I. Scurtu, *op. cit.*, p. 232.

⁵⁷ Vezi, pe larg, Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Alexandru Cebuc, *Istoria Partidului Național Țărănesc. Documente. 1926-1947*, Ed. ARC 2000, București, 1994, p. 73-75.

Întrunirea a avut loc în sala teatrului „Notara”, în prezența tuturor președinților organizațiilor comunale, a șefilor de sectoare și a membrilor Comitetului județean, în frunte cu canonicul Al. Breban, Titu Demian, Gavril Oșianu, Andrei Doboși, etc.

Andrei Doboși, vicepreședintele organizației județene a fost primul care a luat cuvântul, fiind urmat de Gavril Barbu secretarul general al organizației județene, care a prezentat un amplu raport de activitate al organizației sătmărene. Au mai luat cuvântul Valer Moldovan, M. Ghelmegeanu, M. Ralea, Ion Mihalache și Mihai Popovici. Acesta din urmă, spune, printre altele, referitor la principiile P.N.Ț în domeniul politicii externe a României, următoarele: „Nu voim să schimbăm politica noastră externă și să luăm în brațe pe dușmanii de ieri”⁵⁸.

În vederea organizării mării demonstrații preconizată a avea loc la București, în data de 14 noiembrie 1935, Delegația Permanentă a organizației din Ardeal și Banat s-a întrunit în ședință, pe data de 6 noiembrie. Au fost prezenți toți președinții organizațiilor județene, în frunte cu Mihai Popovici⁵⁹.

Cu câteva zile înainte, pe data de 3 noiembrie 1935, frunțașii ardeleni care se aflau în Capitală s-au întrunit, într-o importantă adunare, în sala „Dacia Traiană”. Ea a fost organizată la inițiativa frunțașilor ardeleni Ghiță Pop și Aurel Dobrescu, foști miniștri. Au luat cuvântul Victor Marcu, Dem Dobrescu, fost primar general al Capitalei, Aurel Dobrescu și Ghiță Pop. întregime⁶⁰.

Pentru a stabili orientarea tactică a partidului, în zilele de 28 și 29 martie 1936 a fost convocat, la București, Comitetul Executiv Central al P.N.Ț.. Ședințele au fost prezidate de Ion Mihalache, care a subliniat nevoia unei acțiuni unitare a partidului. Scopul urmărit de P.N.Ț., spune el, era acela de a veni la putere și a realiza programul, „cu metoda noastră constituțională, fixată de Congresul și forurile noastre statutare”. Critică, apoi, guvernarea liberală și partidele extremiste, care perturbau liniștea socială. Referitor la tactica pe care trebuia să o urmeze partidul, el spune că era nevoie de o afirmare categorică, în fața opiniei publice, a necesității unor guverne direct responsabile și răzimate pe forțe proprii, care să aibă încrederea deplină a Coroanei. De asemenea, P.N.Ț. să ducă „o luptă dârză” împotriva guvernelor și partidelor politice care tindeau să știrbească prestigiul și autoritatea monarhiei. Precizează necesitatea regimului monarhic, după care vorbește despre rolul „gărzilor țărănești” în combaterea violențelor mișcărilor extremiste.

În ședința de după amiază au luat cuvântul și frunțașii politici ardeleni, printre care-i amintim pe Iuliu Maniu, Valer Moldovan, Virgil Solomon, Mihai Popovici, Sever Bocu, Augustin Popa și Ilie Lazăr⁶¹.

Pe data de 3 mai 1936, la Șomcuta Mare, are loc Congresul organizației P.N.Ț. din județul Satu Mare. Au participat peste 4.000 de persoane venite din toate comunele județului. Din partea conducerii centrale au participat Mihai Popovici, președintele organizațiilor P.N.Ț. din Ardeal și Banat, care, în același timp, era și președintele organizației sătmărene, Victor Moldovan, fost ministru, secretar general al organizațiilor din Ardeal și Banat, Augustin Popa, etc. Oaspeții au fost întâmpinați la Baia Mare de prepozitul Al. Breban și Gavril Oșianu, frunțași P.N.Ț. De la Baia Mare, oaspeții, împreună cu aproximativ 40 de membrii, frunțași ai organizațiilor locale s-au îndreptat, cu mașini și autobuze, spre Șomcuta, unde au fost întâmpinați de un banderiu de călăreți. În fața porții triumfale au fost întâmpinați de câteva mii de persoane, cu steaguri și fanfare. Victor Marcu, președintele organizației din Șomcuta îi întâmpină și salută pe oaspeți.

⁵⁸ *Patria*, nr. 234, 22 octombrie 1935, p. 1.

⁵⁹ *Idem*, nr. 254, 7 noiembrie 1935, p. 1.

⁶⁰ *Idem*, nr. 254, 7 noiembrie 1935, p. 2.

⁶¹ *Idem*, nr. 73, 31 martie 1936, p. 1.

Lucrările Congresului s-au desfășurat la „Cetate”. Fruntașii P.N.Ț. au privit mai întâi spectacolul defilării miilor de țărani, încolonați în rânduri de câte 6 și 8 persoane, având în frunte fanfara de la Baia Mare. În fruntea coloanei se găseau fruntașii organizației județene Titus Demian și Gavril Oșianu.

Adunarea a fost prezidată și deschisă de P.S.S. prepozit Al. Breban, iar Victor Marcu și Ionel Pop au fost desemnați ca verificatori ai procesului verbal. Gavril Barbu, secretarul general al organizației sătmărene, a dat citire raportului de activitate, prezentând situația numerică a organizațiilor locale, procesul de reorganizare și cel de înființare a gărzilor țărănești, organizate în aproape toate comunele.

Congresul a reales vechiul Comitet județean și pe Mihai Popovici ca președinte al organizației, după care are loc adunarea populară. Au luat cuvântul Victor Marcu, dr. Ciocla, care aduce omagiul bihorenilor pentru „vajnicii” luptători din Țara Chioarului, Ionel Pop din Baia Mare, Atanasie Demian, Titu Demian, Ilie Lazăr, Augustin Popa, Victor Moldovan și Mihai Popovici. Acesta din urmă, printre altele, dă citire unei telegrame, trimisă de Iuliu Maniu, care își exprima regretul de a nu putea fi participat la adunare, deoarece era bolnav și se găsea acasă, la Bădăcin⁶².

Conform programului de acțiune al organizațiilor P.N.Ț. din Ardeal și Banat, elaborat de Mihai Popovici, urma să fie organizată o mare adunare antirevizionistă, la Satu-Mare. Programată a avea loc la începutul lunii septembrie, în cele din urmă ea a avut loc pe data de 4 octombrie 1936.

Într-un Comunicat de presă al P.N.Ț. se subliniază că la ședința Delegației Permanente a partidului și a Comitetului Executiv Central s-a hotărât ca adunarea de la Satu Mare să inaugureze „o nouă etapă de lămuriri și afirmări politice”. La Satu Mare, urmau să participe delegații de pe tot cuprinsul Ardealului și Banatului. De la această adunare, se spune în comunicat, nu trebuia să lipsească „nici un român conștient din Ardeal și Banat”⁶³.

Cu o zi înainte de adunare sosesc la Satu Mare Mihai Popovici și N. Lupu, împreună cu Valer Moldovan, frații Rujinski, generali, Victor Deleu, însărcinat cu organizarea evenimentului etc. Iuliu Maniu sosește de la Bădăcin, cu automobilul, fiind însoțit de nepotul său Ionel Pop, președintele organizației P.N.Ț. din județul Turda.

Duminică dimineața au sosit Pan Halippa, reprezentantul Basarabiei, Suaciuc Săveanu, reprezentantul Bucovinei și delegații din tot Ardealul și Banatul. Din Cehoslovacia a participat o delegație de peste 270 de persoane, în frunte cu deputații Rybanek, Kossey și dr. Zelenka, secretarul general al organizației Partidului Agrarian. Ei au constituit „o floare aleasă în buchetul măreței întruniri”. În dimineața zilei adunării, delegația cehoslovacă a depus o coroană de flori la monumentul eroilor sătmăreni căzuți în primul război mondial. Dr. Zelenka a ținut o scurtă cuvântare, proslăvind memoria eroilor, la care i-a răspuns generalul Rujinski, iar studenta Puskas din Praga a rostit o rugăciune, implorând binecuvântarea divină asupra memoriei și operei realizate de înaintașii noștri, prin jertfa lor supremă.

La orele 9.15, fruntașii P.N.Ț. au luat loc la tribuna oficială, de unde au urmărit defilarea zecilor de mii de participanți. Impresionanta demonstrație a fost deschisă de oaspeții cehoslovaci, care aveau în frunte un tânăr soldat, călare, îmbrăcat în uniformă națională cehoslovacă. Din delegație făceau parte și români de peste Tisa. Publicul a primit cu urale și simpatie delegația. Se auzeau strigăte ca „Trăiască Cehoslovacia”, „Trăiască Masarik”, „Trăiască Eduard Beneș”, „Trăiască Milan Hodza”. Organizațiile județene din Ardeal, îl au în frunte pe Mihai Popovici, secondat la mică distanță de reprezentanții județului Sălaj, conduși de Victor Deleu. Fanfara sălăjeană intonează imnul țărănist „Pe al nostru steag”, iar „chipeșii sălăjeni trec

⁶² Idem, nr. 99, 5 mai 1936, p. 1,4.

⁶³ Idem, nr. 217, 30 septembrie 1936, p. 1.

în rânduri strânse și cu mâna întinsă, în urale nesfârșite”. Sunt urmași de delegațiile județelor Maramureș, Bihor și Satu-Mare. Printre inscripții și pancarte se remarcă cele care se refereau la Nicolae Titulescu, păstrarea alianțelor tradiționale și împotriva politicii revizioniste.

După defilare, funtașul maramureșean Ilie Lazăr îl propune ca președinte al adunării pe Mihai Popovici, care, în discursul său, explică scopul întrunirii, acela de a protesta împotriva celor care doreau revizuirea tratatelor de pace. Dă citire, apoi, unei telegrame primite de la Partidul Agrar Cehoslovac și reiterează ideea apropierii, în domeniul politicii externe, de Franța și Anglia. Au urmat discursurile celorlalți fruntași politici prezenți la adunare, în frunte cu Ion Mihalache și Iuliu Maniu⁶⁴.

În cadrul ședințelor Corpurilor Legiuitoare, parlamentarii P.N.Ț. au luptat împotriva „tendențelor dictatoriale” ale guvernului liberal de a subsitui Palamentului sistemul de decrete-legi. De asemenea, palamentarii au protestat împotriva menținerii Comisiilor interimare la comune, județe, Camere Agricole și de Muncă. A fost adusă la cunoștință țării „afacerea Gross-Cagero”, punctul de vedere al partidului în privința înarmării țării și s-a dus o luptă încununată cu succes împotriva legii jocurilor de noroc. Au fost susținute drepturile țărănimii și aduse contribuții cu ocazia alcătuirii Codului Penal.

Sesiunea 1936-1937 a fost de scurtă durată, ca și cea precedentă, guvernul fiind acuzat că a abuzat de decrete-legi. Printre legile adoptate s-a numărat o nouă lege a minelor, creditul agricol și meșteșugăresc, legea muncii și legea universitară⁶⁵.

În acest context politic, pe data de 25 iulie 1937 au avut loc alegerile județene. În Ardeal au loc alegeri în 8 județe. Ele au fost câștigate de P.N.Ț., chiar dacă se afla în opoziție. Liberalii au obținut, în Ardeal, în total, 78.104 voturi, iar P.N.Ț. 78.804 voturi⁶⁶. La nivel național listele P.N.Ț. au ieșit învingătoare în majoritatea județelor. Astfel, P.N.Ț. a obținut 152.000 de voturi, liberalii - 143.000, Frontul Românesc - 42.000 și Partidul Național-Creștin - 61.000.

Față de alegerile din anul 1933 liberalii au pierdut în cele 8 județe ardelenne 35.000 de voturi, iar P.N.Ț. a câștigat aproximativ 29.000 voturi, cu toată „defecțiunea vaidistă”. De asemenea, se socotea că aproximativ 20.000 din voturile liberalilor aparțineau minoritarilor, din pacturile cu ungurii (Alba și Hunedoara), cu sașii și șvabii (Făgăraș și Satu-Mare) și cu evreii (Maramureș). La acestea se adăugau și abuzurile săvârșite de administrația guvernului liberal.

⁶⁴ Idem, nr. 222, 6 octombrie 1936, p. 1

⁶⁵ Idem, nr. 78, 7 aprilie 1937, p. 1; Vezi, pe larg, ședințele Sfatului parlamentar al P.N.Ț. în perioada 1934-1937 în A.C.N.S.A.S., *fond Documentar*, dos. 10.809, f. 89-156.

⁶⁶ *Patria*, nr. 164, 28 iulie 1937, p. 1; Pe județe s-au înregistrat următoarele rezultate: 1) **Județul Alba**: P.N.Ț. - 11.654 voturi; P.N.L. - 10.805; Frontul Românesc - 5.292; Partidul Național-Creștin - 1.641; P.N.L. (Gh. Brătianu) - 1.184. P.N.Ț. primea 16 mandate de consilieri județeni. 2) **Județul Făgăraș**: P.N.Ț. - 3.703 voturi; P.N.L. în cartel cu sașii - 3.242; Frontul Românesc - 1.969; Lista Agrară (Argetoianu) în cartel cu ungurii - 2.001; sașii hitleriști - 1.851; Partidul Național-Creștin - 2.009; P.N.L. (georgist) - 393. 3) **Județul Hunedoara**: P.N.L. - 24.648 voturi; P.N.Ț. - 15.458; Partidul Național-Creștin - 2.489; Frontul Românesc - 2.804; P.N.L. (georgist) - 925 și Frontul Plugarilor (Petru Groza) - 2.997. Semnul electoral al lui Petru Groza era roata turtită, foarte asemănător cu cel al P.N.Ț. (roata), ceea ce a provocat confuzie în rândul electoratului. Mai mult, pe listele de votare era situat pe poziția a doua, unde electoratul era obișnuit să voteze P.N.Ț. În acest mod se considera că numărul real de voturi al P.N.Ț. ar fi fost de 18.000 voturi. 4) **Județul Maramureș**: P.N.Ț. - 6.582 voturi; P.N.L. - 6.636; Frontul Românesc - 2.793; Partidul Național-Creștin - 487 și P.N.L. (georgist) - 448. 5) **Județul Sălaj**: P.N.Ț. - 19.140 voturi; Partidul Maghiar - 12.130 și P.N.L. - 10.111 voturi. Astfel, lista P.N.Ț. a obținut 18 mandate de consilieri județeni, iar maghiarii 12, liberalii nici unul. 6) **Județul Satu-Mare**: P.N.L. - 11.132 voturi; P.N.Ț. - 10.072; Partidul Național-Creștin - 7.052; Partidul Maghiar - 3.421; Frontul Românesc - 2.811; P.N.L. (georgist) - 1.255 și Argetoianu - 675 voturi. Astfel, lista P.N.L. a obținut 16 mandate de consilieri și cea P.N.Ț. 14. 7) **Județul Târnava Mică**: P.N.Ț. - 4.865 voturi; P.N.L. - 4.659; Frontul Românesc - 3.546; Partidul Maghiar - 9.696; sașii hitleriști - 1.794, sașii - 1.621 și Partidul Național-Creștin - 856 voturi. 8) **Județul Turda**: P.N.Ț. - 7.123 voturi; P.N.L. - 6.871; Partidul Maghiar - 4.387; Frontul Românesc - 3.355; Partidul Național-Creștin - 1.491 și P.N.L. (georgist) - 858 voturi. Astfel, lista P.N.Ț. a obținut 13 mandate de consilieri județeni, iar cea liberală 11 mandate.

Ziarul „Patria” sublinia victoria și semnificația acestor alegeri, în special în județele de origine a lui Iuliu Maniu și I. Mihalache, „cari s-au situat și de astă dată în locul de cinste al celei mai strălucite victorii. Tâlcul marilor majorități din Muscel și Sălaj este limpede: țara s-a rostit încă odată, masiv și hotărât. Concluzia este una singură: guvernul trebuie să plece, pentru că e alungat. Succesiunea legitimă este cea a partidului național-țărănesc”⁶⁷.

Încheindu-se mandatul de 4 ani al guvernului liberal, regele Carol al II-lea a avut consultări cu președintele P.N.Ț. pentru formarea unui nou guvern. Astfel, pe data de 12 noiembrie 1937, la orele 16, președintele P.N.Ț. era primit în audiență la Suveran. Peste o oră părăsea Palatul, declarând presei că regele a „binevoit” să-l însărcineze cu formarea noului guvern, cu condiția să realizeze o colaborare cu gruparea Vaida-Mironescu. Declară că guvernul Tătărescu nu a demisionat pentru a nu produce un gol de autoritate.

După audiența lui Ion Mihalache a urmat cea a primului ministru Gheorghe Tătărescu, care declară, la ieșire, că a depus regelui demisia guvernului pe care-l conducea.

Pe data de 13 noiembrie are loc ședința Biroului de conducere al P.N.Ț., după care președintele partidului, Ion Mihalache, declară presei, referitor la posibilitatea colaborării cu Vaida, următoarele: „Dacă d. Vaida și prietenii săi se vor înscrie la noi în partid și își vor însuși în întregime programul nostru nu văd de ce nu ar putea colabora cu noi la guvern. Eu de altfel am spus acest lucru și la Brașov: Partidul Național Țărănesc are ușile deschise pentru toată lumea”.

A doua zi, 14 noiembrie, orele 15.20, are loc o nouă audiență a președintelui P.N.Ț. la rege. Audiența a durat aproximativ o oră, după care Ion Mihalache a plecat la locuința sa din strada Andrei Mureșianu, unde a făcut presei următoarele declarații: „Am mulțumit respectuos M. S. Regelui pentru onoarea ce mi s-a făcut de a mă fi însărcinat cu formarea guvernului pe temeiul programului de guvernare imediată ce-l prezentasem cu o zi înainte, dar cu condiția sine qua non de a realiza o înțelegere cu d. Alexandru Vaida-Voevod.

În urma examenului situației și în cel mai deplin acord cu colaboratorii mei din conducerea centrală a partidului, am adus înalta cunoștință Majestății Sale, că având toată dorința de a-i satisface cerința, condițiile însărcinării m-au pus în imposibilitate de-a îndeplini mandatul.

Ca urmare m-am văzut nevoit de a depune mandatul cu care am fost însărcinat. Am arătat Majestății Sale că Partidul național-țărănesc unitar și solidar stă la dispoziția Majestății Sale în scopul de a servi Țara și Tronul”. Imediat după ieșirea lui Ion Mihalache din audiență, Carol al II-lea l-a primit pe Gh. Tătărescu. Audiența a durat 40 de minute, după care Tătărescu declară presei că regele l-a însărcinat cu formarea unui nou guvern, cu „bază politică largită”.

Pe data de 15 noiembrie 1937, într-un comunicat de presă, conducerea P.N.Ț. declara că potrivit Constituției, a cincea sesiune a Parlamentului nu era posibilă și că nu va lua parte la deschiderea ședințelor forului legislativ⁶⁸.

Noul guvern a depus jurământul pe data de 17 noiembrie. La data de 19 noiembrie a fost dizolvat Parlamentul și stabilită data noilor alegeri. Astfel, pentru Adunarea Deputaților alegerile urmau să aibă loc pe data de 20 decembrie, iar pentru Senat, 23-28 decembrie⁶⁹.

În aceste condiții, Iuliu Maniu sosește în Capitală, pe data de 21 noiembrie, fiind primit cu entuziasm în Gara de Nord de zeci de mii de cetățeni, în frunte cu N. Lupu, președintele organizației București a P.N.Ț., Virgil Madgearu, Ghiță Pop, etc.

La Clubul Central al P.N.Ț., după o impresionantă manifestație, Iuliu Maniu a ieșit în balcon și a rostit un discurs în care subliniază că a luptat întotdeauna pentru ideea națională, pentru democrație, constituționalism și introducerea unei concepții morale în viața de stat, în

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *Idem*, nr. 258, 16 noiembrie 1937, p. 1.

⁶⁹ I. Scurtu, *op. cit.*, p. 307-309.

cadrul unei monarhii constituționale. Lupta nu a fost ușoară niciodată, spune Iuliu Maniu, dar în acele zile lupta era „mai grea decât oricând”, deoarece „s-au coalizat în contra acestor principii, forțe fătîș potrivnice și puteri necontrolabile”. Făcea aluzie la Camarila formată în jurul Elenei Lupescu⁷⁰.

Pe data de 23 noiembrie 1937 a avut loc ședința Comitetului Central Executiv al P.N.Ț. Președintele P.N.Ț. Ion Mihalache a făcut o analiză a situației politice creată de ultimele evenimente. Recunoscând eșecul tacticii sale politice, spune următoarele: „Eu mi-am făcut datoria. De acum înainte lupta se mută de pe planul social politic pe planul constituțional. Este rândul domnule Maniu! Înșuși factorul suprem a arbitrat între noi, și balanța s-a înclinat în favoarea dtale”. În încheierea impresionantului său discurs, Ion Mihalache se adresează lui Iuliu Maniu cu următoarele cuvinte: „Îți dau ultima poruncă pe care o mai pot da ca șef: Domnule Maniu, preia comanda, iar soldatul Mihalache dela Topoloveni te va urma necondiționat”⁷¹. Astfel, după 4 ani de când s-a retras din funcția de președinte, Iuliu Maniu revenea la conducerea P.N.Ț.

Preluând președinția P.N.Ț., „în mijlocul unui entuziasm indescriptibil”, Iuliu Maniu a făcut un aspru rechizitoriu al guvernului liberal și a subliniat că acceptarea șefiei era pentru el „un comandament superior” și că după ce „împrejurările se vor normaliza”, Ion Mihalache va reveni în fruntea partidului. Își exprimă recunoștința pentru munca depusă în calitatea lui de președinte al P.N.Ț. Mulțumiri îi sunt aduse și din partea lui Mihai Popovici, care vorbește în numele Ardealului. Subliniază că prin atitudinea pe care Ion Mihalache a avut-o în cadrul ultimelor evenimente politice „s-a înălțat la proporții istorice”. La sfârșitul ședinței de după amiază Iuliu Maniu cere autorizația Comitetului ca în numele P.N.Ț. să someze guvernul să ridice imediat starea de asediu și cenzura. Deasemenea, să nu mai instituie nici un fel de noi sarcini, impozite, timbre, taxe, etc. prin decrete-legi⁷².

Urma o campanie electorală decisivă pentru viitorul României. Principalul obiectiv urmărit de către Maniu a fost acela de a dejuca planurile regelui Carol al II-lea și a metresei sale, Elena Lupescu.

La 25 noiembrie 1937, Iuliu Maniu, Corneliu Zelea Codreanu și Gheorghe Brătianu semnav un pact de neagresiune electorală, pentru care liderul P.N.Ț. a fost aspru condamnat la proces și apoi de către istoriografia comunistă. Însă, după cum afirmă și unul din biografii lui Iuliu Maniu, Apostol Stan, „pactul de neagresiune electorală a asigurat alegerilor din 20 noiembrie 1937 legalitate, limitând ingerințele guvernamentale și făcându-l pe Tătărescu să eșueze în fața urnelor”⁷³.

În aceeași zi, în cadrul unei conferințe de presă, ținută la Atenee Palace, Iuliu Maniu anunță încheierea acordului electoral în scopul asigurării libertății și corectitudinii alegerilor parlamentare care urmau. Subliniază că fiecare partid își păstra nealterată ideologia sa și că la baza înțelegerii nu a stat decât gândul de a salva „demnitatea națională, dând posibilitatea liberei și egalei afirmări a glasului ei, zădărnicierea eventualelor tentative de a falsifica voința națională”⁷⁴.

Iuliu Maniu explică mai târziu, în cadrul procesului intentat și regizat de la Moscova, motivele care l-au determinat să încheie acest pact cu legionarii: „Eu prin acțiunea mea față de legionari urmăream două lucruri pe care le-am și atins. În primul rând să trântesc în alegeri pe d. Tătărescu; în al doilea rând să scot la suprafață acele forțe care până atunci lucrau subteran,

⁷⁰ *Patria*, nr. 264, 23 noiembrie 1937, p. 1

⁷¹ *I dem*, nr. 266, 25 noiembrie 1937, p. 1

⁷² *Idem*, nr. 267, 26 noiembrie 1937, p. 1, 3

⁷³ Apostol Stan, *Iuliu Maniu. Naționalism și democrație. Biografia unui mare român*, Buc. Ed. Saeculum I.O., 1997, p. 324.

⁷⁴ *Patria*, nr. 268, 27 noiembrie 1937, p. 4.

în mod ascuns, din întuneric și deci să ne putem cunoaște, să ne măsurăm ideile și pe urmă să vedem ce spune opinia publică românească”⁷⁵.

Pentru a vedea că afirmațiile făcute de Iuliu Maniu erau sincere, redăm și noi, în continuare textul integral al pactului de neagresiune electorală⁷⁶. Pe data de 30 noiembrie 1937, la Cluj, are loc ședința Comitetului Executiv al organizațiilor P.N.Ț. din Ardeal și Banat, la care participă și Iuliu Maniu. Scopul întrunirii era definitivarea listelor de candidați în județele din Ardeal și Banat. Organizația P.N.Ț. Satu-Mare venea în fața electoratului cu următoarea listă de candidați: Mihai Popovici, Titu Demian, Gavril Oșianu, Victor Marc, Iuliu Nicoară și Ștefan Anderco, la Cameră; Gavril Barbu, Colegiul universal; Ioan Medan, Colegiul consiliilor comunale⁷⁷.

În urma desfășurării alegerilor, organizația P.N.Ț. Satu-Mare a obținut două mandate de deputat, pentru Mihai Popovici și Titu Demian. Mihai Popovici a câștigat încă două mandate, la Bihor și la Hunedoara. La nivel național, P.N.L. s-a situat pe primul loc cu un procentaj de 35,92%, dar nu a obținut cele 40% necesare acordării primei electorale. Pe locul 2 s-a situat P.N.Ț. cu 20,40%, obținând 86 mandate de deputați. În condițiile în care extrema dreaptă era în plină ascensiune, pe locul trei s-a situat partidul „Totul pentru țară”, cu un procentaj de 15,58% din numărul total de voturi⁷⁸.

Din păcate, pe data de 10 februarie 1938, regele Carol al II-lea a reușit să instaureze un regim personal autoritar, iar prin Decretul regal din 30 martie 1938 a desființat partidele politice. De asemenea, într-un alt decret din 15 aprilie 1938 se prevedea închiderea sediilor partidelor politice⁷⁹. Au urmat anii tulburi ai celui de Al Doilea Război Mondial, în timpul căruia Ardealul și întreaga țară a avut de suferit, în special după Dictatul de la Viena din 30 august 1940.

Marin Pop

Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău, RO

e-mail: @yahoo.com

---

⁷⁵ *Procesul mării trădări naționale*, București, 1946, p. 220.

⁷⁶ A.C.N.S.A.S., *fond Documentar*, dos. 6.914, f. 1-2; *Dreptatea*, nr. 3008 din 26 noiembrie 1937; *Patria*, nr. 268, 27 noiembrie 1937, p. 4; „Se încheie între partidele subsemnate o înțelegere cu scopul de a apăra libertatea și asigura corectitudinea alegerilor. Aceste partide încheie pentru timpul alegerilor actuale în vederea scopului propus un pact de neagresiune. Pactul de neagresiune înseamnă înconjurarea actelor și limbajului de violență și de denigrare; dar nu împiedică afirmarea ideologiei proprii și discuția de bună credință. Se va aduce un cuvânt de chemare și celorlalte partide să se alăture acestei înțelegeri. O comisie comună va stabili modul de procedare și demersurile care vor trebui puse în aplicare în cazul infracțiunilor ce ar fi să se producă. Corneliu Zelea Codreanu, Iuliu Maniu, Gh. I. Brătianu. Șeful Mișcării Legionare, Președintele Partidului, Președintele Partidului Național-Țărănesc, Național-Liberal”.

⁷⁷ *Patria*, 1937, nr. 283, 16 decembrie, p. 3.

⁷⁸ *Idem*, nr. 2 din 4 ianuarie 1938, p. 2.

⁷⁹ I. Scurtu, *op. cit.*, p. 326-330.